

Waldorfska pedagogija u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Strahija, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:095085>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

HELENA STRAHIJA

ZAVRŠNI RAD

**WALDORFSKA PEDAGOGIJA
U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I
OBRAZOVANJU**

Čakovec, srpanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Helena Strahija

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: Waldorfska pedagogija u ranom i
predškolskom odgoju i obrazovanju**

Mentor: doc. dr. sc. Adrijana Višnjić Jevtić

Čakovec, srpanj 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. RUDOLF STEINER	3
3. ANTROPOZOFIJA	7
3.1. Reinkarnacija u antropozofiji	8
3.2. Tročlanost čovjeka.....	8
4. NAČELA WALDORFSKE PEDAGOGIJE	10
4.1. Duhovno podrijetlo djeteta.....	10
4.2. Odgoj „onoga što čovjek donosi sa sobom“	11
4.3. Temperamenti.....	11
4.4. Sedmogodišnja razdoblja.....	13
4.5. Sveobuhvatno shvaćanje	15
4.6. Osposobljavanje osjetila.....	15
4.7. Samoodgoj odgojitelja.....	16
5. WALDORFSKA PEDAGOGIJA U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE	18
5.1. Waldorfski vrtić.....	19
5.2. Prostorno i materijalno okruženje	20
5.3. Ritam	23
5.4. Obilježavanje važnih datuma kroz godinu	24
5.5. Proslava rođendana.....	26
6. AKTIVNOSTI U WALDORFSKOM VRTIĆU	27
6.1. Slobodna igra.....	27
6.2. Ritmičko kolo	29
6.3. Praktične aktivnosti u vrtiću.....	30
6.4. Euritmija.....	31
6.5. Priprema djeteta za školu.....	32
7. ZAKLJUČAK	33
LITERATURA	35
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	37

SAŽETAK

Reformama pedagogije tijekom dvadesetog stoljeća proizašli su brojni pedagoški koncepti. U želji da se djecu odgaja vodeći se slobodom u radu i igri, javljaju se novi alternativni pedagoški pravci. Kao takvi, pristupaju svakom djetetu kao individui i odgovaraju na njegove potrebe u odgoju i obrazovanju. Jedna od takvih upravo je i waldorfska pedagogija. Nastavni plan i program waldorfske pedagogije odvija se prema uputama njenog osnivača Rudolfa Steinera. Za Steinera odgoj je pitanje koje je duboko utemeljeno u društvu, odnosno nerazdvojno povezano kao i sa svim ostalim područjima ljudskoga života. Waldorfska pedagogija temelji se na holističkom pristupu, a najvažnijim smatra obrazovanje misaonih sposobnosti, praktičnih iskustava i bogatstva kreativnosti čime djeca ostvaruju optimalni razvoj. Zasniva se na antropozofskim načelima, odnosno antropozofskom duhovnom pogledu na svijet, što obuhvaća dušu, tijelo i duh čovjeka. Antropozofija kao duhovna znanost služi kao znanstvena podloga waldorfske pedagogije. Navedene metode waldorfske pedagogije primjenjuju se u brojnim vrtićima i školama, s ciljem promicanja što veće slobode u odgoju djece. U waldorfskom vrtiću odgojitelj ima ulogu duhovnog pomagača u djetetovu razvoju i nastoji osigurati uvjete kako bi dijete moglo izraziti svoju unutarnju snagu i individualnost. Ujedno, odgojitelj u svom poslu snosi veliku odgovornost u prvim i najvažnijim godinama djetetova života, stoga je bitno da svojim svrhovitim aktivnostima bude uzor i poticaj djeci, bilo to u radu ili igri. Steiner smatra kako su odrasli model koje dijete treba oponašati, stoga je važno ne dirati u djetetovo "Ja", već njegovati djetetove osjećaje, brinuti o djetetovoj intelektualnosti, brinuti da razviju radne i stvaralačke navike i ono najvažnije pripremiti ih za život.

Ključne riječi: waldorfska pedagogija, antropozofija, duhovni razvoj, dijete, odgojitelj

SUMMARY

The pedagogical reforms that marked the twentieth century in a whole, have resulted with numerous pedagogical concepts. In an effort to raise children to feel free in both, activities and play, new alternative pedagogical directions are being set. As such, they approach each child as an individual and respond to his or her needs whether in upbringing or education. Waldorf pedagogy uses this concept of work with children. The curriculum of Waldorf pedagogy is carried out according to the instructions of its founder Rudolf Steiner. Steiner questions the upbringing and claims that is deeply rooted in society. He also believes that upbringing is related to all the other aspects of human life. Waldorf pedagogy is based on a holistic approach and promotes the development of thinking skills, practical experiences and creativity wealth which help children to reach their full potential. It is based on anthroposophical principles too, built on an anthroposophical spiritual worldview which encompasses the soul, body and human spirit. Anthroposophy as a spiritual science represents the scientific base of Waldorf pedagogy. Waldorf pedagogy methods are applied in kindergartens and schools all around the world, with the aim of promoting freedom in the upbringing of children. In the Waldorf kindergarten, the educator has a role of a spiritual helper in the child's development and provides conditions for the child to express his inner strength and individuality. At the same time, educator has a great responsibility in first and most important years of a child's life. It is important for educator to be a role model and encouragement to children, whether in activities or play. Steiner believes that adults are the model a child should imitate and follow, so it is important not to disturb child's "I". Instead, we should nurture child's emotions, child's intellectuality, take care of developing work and creative habits and, most importantly, prepare them for life.

Key words: waldorf pedagogy, anthroposophy, spiritual development, child, waldorf educator

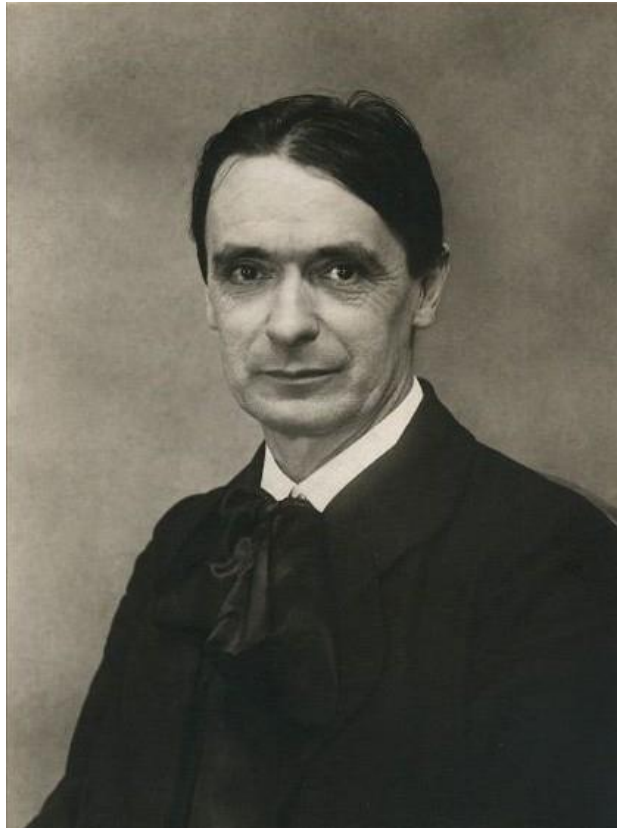
1. UVOD

Razvojno primjerena praksa odnosi se na strategije učenja i podržavanja razvoja djece. Takva praksa temelji se na pravima djece gdje se uvažavaju njihove potrebe i interesi. Njeno realiziranje provodi se kroz mnogobrojne programe, a kako bi oni bili razvojno primjereni, moraju biti usmjereni na dijete i njegovu obitelj. U svrhu zadovoljavanja društvenih i individualnih potreba pojedinca i promjene već postojećih pedagoških koncepcija, javljaju se alternativni pedagoški pravci, odnosno alternativne pedagoške koncepcije. Neki od osnivača alternativnih koncepcija su: Rudolf Steiner, Celestin Freinet, Maria Montessori i drugi. Takve koncepcije dijete gledaju kao individualca te se odgoj bazira prema potrebama, mogućnostima i interesima djeteta. Sve što dijete upija i doživljava, kasnije se odražava na njegov život i na način viđenja svijeta koji ga okružuje. Pridavanjem pažnje tome da svako dijete reagira i doživljava na potpuno drugačiji način, dajemo djetetu mogućnost za slobodan rast i razvoj. Waldorfska pedagogija stvorena je da razvije slobodna ljudska bića koja kasnije posjeduju sposobnost usmjeravanja sebe kroz život.

Tema ovog završnog rada je waldorfska pedagogija u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, s ciljem upoznavanja waldorfske pedagogije, principa rada waldorfskih vrtića, te predstavljanja uloge odgojitelja. Waldorfska pedagogija polazi od duhovne znanosti – antropozofije i temelji se na istovremenom odgoju i obrazovanju, odnosno ravnomjernom razvijanju cjelovitog bića. Čovjeka se promatra kao tročlano biće, odnosno biće tijela, duše i duha koje se neprestano razvija. Waldorfska pedagogija skladno razvija i brine o duševnom i tjelesnom zdravlju djeteta pomoću odgojno-obrazovne prakse u koju uvrštavamo ritam i ponavljanje, tjelesne aktivnosti, likovno izražavanje ili pak poticajno prostorno i materijalno okruženje. Prema Calgren (1990) waldorfska pedagogija zastupa odgoj k slobodi i pravo svakog djeteta da se razvije i ostvari ono što već ima u sebi kao potencijal. Ova pedagoška koncepcija nudi slobodu i cjelovit optimalni razvoj te istovremeno jača interese pojedinca. Djetetu se pristupa kao individui čije se emocije, razum, želje i potrebe nastoje zadovoljiti kako bi se ono razvilo kao cjelovito biće. Steiner (1995) slikovito opisuje kako djeca u sebi nose sjeme onoga što će u konačnici postati, a zadaća odraslih je da to sjeme njeguju na pravilan način kako bi ono moglo sigurno rasti.

Jedan od glavnih zadataka waldorfske pedagogije je da se dijete odgaja primjereno njegovoj životnoj dobi jer sam daljnji razvoj djeteta ovisi o iskustvima stečenih u prvih sedam godina života. Waldorfska pedagogija poštuje individualnost svakog ljudskog bića koju možemo opisati jedinstvenom i slobodnom. S djetetom se postupa na način da se ono osjeća sigurno i zaštićeno, no u isto vrijeme i slobodno. Steiner ističe kako je svaki odgoj samoodgoj, dok je sve ostalo oko djeteta samo okolina u kojoj se ono samo odgaja. Prema tome, odgojitelj zadatak jest promicanje zdravog načina odgoja djece, uvažavanje dječje prirode i osiguravanje sigurnog puta odrastanja u kojem djeca mogu ostvariti svoj puni potencijal. Waldorfski odgojitelj odgaja dijete tako da ga svojim ponašanjem, radnjama i mislima usmjerava da razvije ono najbolje u sebi jer sam smisao odgoja djeteta nije gomilanje znanja, već razvijanje sposobnosti kako bi dijete što bogatije oblikovalo svoj život i stvorilo pozitivnu sliku o sebi. Samim time rad waldorfskog odgojitelja zahtijeva stalni proces istraživanja i samoobrazovanja. Iz tzv. waldorfskog pokreta danas u svijetu djeluje mnoštvo waldorfskih vrtića i škola koji promiču odgoj i sklad fizičkog i duhovnog za održavanje ravnoteže ljudskog bića.

2. RUDOLF STEINER

Slika 1. Rudolf Steiner¹

Utemeljitelj waldorfske pedagogije je Rudolf Steiner. Osim pedagogije, bavio se i filozofijom, psihologijom, književnošću, umjetnošću i prirodnom znanostima. Djelovao je i uveo brojne promjene na gotovo svim životnim područjima. Nastojao je istovremeno i skladno spoznati čovjeka i svijet ne upotrebljavajući znanstvene discipline. Rudolf Steiner rođen je 27. veljače 1861. godine u hrvatskom selu Donji Kraljevec u Međimurju, u tadašnjem Austrijskom carstvu. Poznato je kako je kršten u susjednom selu Draškovec, dva dana nakon rođenja, stoga jedan od biografa koji je pisao o Steinerovom životu navodi kako je pravi datum njegova rođenja 25. veljače 1861. godine, a da se datum krštenja uzima kao 27. veljače (Bakota, 2007). Njegovo puno ime glasi Rudolf Josip Lovro Steiner. Smatra se kako su mu se nadosjetilna iskustva počela javljati u dobi od sedam godina, a kasnije ona su obilježila cijeli njegov život, a samim time i čovječanstvo.

¹ Slika 1: Rudolf Steiner, preuzeto sa: <http://www.iwp.hr/steiner.html>, 07.04.2020.

Steinerovo djetinjstvo u prvim godinama života obilježila je upravo željeznica. Volio je provoditi vrijeme na željezničkim kolodvorima i putovati s ocem, što mu je pružalo veliku slobodu i ispunjenje. Ujedno, privlačila ga i Katolička crkva u kojoj je također provodio svoje slobodno vrijeme. Škola mu je u početku stvarala velike probleme čime je bio ispisan iz seoske škole i bio podučavan od strane njegovog oca Johanna kod kuće. Kasnije, u Bečkom Novom Mjestu sa svojih jedanaest godina Rudolf Steiner upisuje realnu gimnaziju. Budući da se od njega očekivalo kako će slijediti očev put i postati inženjer na željeznici, njegovo obrazovanje baziralo se na prirodnim znanostima. Predmet koji ga posebno oduševio bila je geometrija, a kasnije se počeo baviti filozofskim djelima kao što je Kantova „Kritika čistog uma“ (Seitz i Hallwachs, 1996). Uz pohađanje redovne školske nastave, kod kuće je proučavao filozofiju, psihologiju i druge predmete ovisno o literaturi koju je u ono vrijeme mogao nabaviti. Već od svoje četrnaeste godine financirao je svoje knjige i školovanje privatnim podučavanjem u svim stručnim područjima koje je proučavao. Nakon završene realne gimnazije, Steiner u Beču 1879. godine upisuje studij prirodnih znanosti, odnosno studij fizike, kemije i biologije. Uz prirodne znanosti, veliku pažnju pridavao je i istraživanju duhovnog. Seitz i Hallwachs (1996) navode kako je prilikom putovanja vlakom upoznao jednog travara i u njemu pronašao čovjeka s kojim po prvi put može otvoreno pričati o svojim duhovnim osjetilima. Od njega je dobio poticaje za svoj budući život i rad i počeo snažnije promišljati o duhovnoj percepciji svijeta. Rastrgan između razlika prirodnoznanstvenog objašnjenja svijeta i svog religijskog iskustva, poveznicu nalazi u Goethovim djelima čime se počinje zanimati za književnost. Velik značaj u Steinerovu životu imao je njegov učitelj Karl Julius Schroer koji ga je uveo u svijet Goetheovih djela. Poslije završetka studija, Steiner se zaposlio kao odgojitelj u imućnoj bečkoj obitelji. Desetogodišnji dječak po imenu Otto bio je jedan od njegovih učenika. Bio je smatran tjelesno i duševno zaostalim od strane njegovih roditelja, no zapravo se u njemu krio velik potencijal. Steiner se u potpunosti posvetio svom radu s dječakom vjerujući da će Otto postići svoj puni potencijal i uspio je. Naposljetku, dječak je bio primljen u gimnaziju, a kasnije je postao liječnik. Steiner je duboko vjerovao da mu je to iskustvo donijelo spoznaje o čovjekovom tjelesnom i duhovnom razvitku te mu ono otvorilo vrata za bavljenje pedagogijom (Bakota, 2007). Intenzivno je proučavao sve u vezi čovjeka, a kasnije se nikad nije prestao baviti pedagogijom.

S vremenom, Steiner je postao vrlo poznat i cijenjen. Doktorski rad položio je iz filozofije, čime su brojni akademici uvidjeli početak nove filozofije. Godine 1894. objavljuje svoja filozofska djela: „*Filozofija slobode*“, „*Temeljne smjernice spoznajne teorije u Goetheovom pogledu na svijet*“, „*Istina i znanost*“ u kojima zapisuje svoje misli i kritike o filozofima koje u ono vrijeme bilo zabranjeno izlagati javno. Bavio se i djelima Friedricha Nietzschea kojeg je imao prilike i osobno upoznati. Godine 1897. Rudolf Steiner dolazi u Berlin. U Berlinu je često držao predavanja, živio kao slobodni pisac i djelovao u 'Radnoj školi'. Nadalje, zaposlio se kao urednik časopisa '*Magazin za književnost*' koji je bio vođen Goetheovim djelima. U jednom od predavanja prvi je puta upotrijebio pojam antropozofija, što je bio početak utemeljenja ovakve vrste filozofije. Svoja temeljna razmišljanja o antropozofiji Steiner je izložio 1904. godine u knjizi „*Teozofija*“. Teme izložene u knjizi bile su o tročlanošću čovjeka sastavljena od duše, tijela i duha te reinkarnacija i karma. Kroz godine, njegovo se pisanje nastavilo, pa je tako 1907. nastalo njegovo temeljno pedagoško djelo „*Odgoj djeteta promatran kroz duhovne znanosti*“. Nakon sukoba s Teozofskim društvom u kojem je Steiner osjećao da vlada nemir, 1913. godine osniva Antropozofsko društvo kao samostalno društvo u kojem i on sam djeluje, a gdje se odgovara na potrebe članova društva i gdje se ne nameću tuđa stajališta (Seitz i Hallwachs, 1996).

U razdoblju nakon Prvog svjetskog rata koje je bilo obilježeno nemirima zbog izrazito lošeg položaja radnika u tvornicama, Steiner je održao niz javnih predavanja o potrebi drugačijeg ustroja društva, u sklopu čega je naveo i potrebu za otvaranjem prve sveobuhvatne obrazovne ustanove. Radnicima tvornice Waldorf-Astoria, po čemu kasnije i waldorfska pedagogija dobiva ime, držao je predavanja o socijalnim i pedagoškim temama. Vlasnik tvornice Emil Molt želio je omogućiti svojim zaposlenicima obrazovanje njihove djece, pa i njih samih. Kasnije, Emil Molt moli Steinera da se prema njegovim idejama odgajaju djeca čiji su roditelji zaposlenici u toj tvornici. Steiner prihvaća molbu. Direktor tvornice Emil Molt u rujnu 1919. godine u Stuttgartu otvara prvu '*Slobodnu waldorfsku školu*', a kasnije i waldorfski dječji vrtić za djecu manjih dobnih skupina (Stevanović, 2000). Steinerovu waldorfsku školu mogla su pohađati i djeca koja nisu mogla plaćati školarinu čime je osnovano Svjetsko waldorfsko društvo za prikupljanje novčanih sredstava za takvu djecu. Steinerova učenja danas se primjenjuju u oko 994 waldorfskih škola i 1400 waldorfskih vrtića diljem svijeta. Bakota (2007) ističe kako se Rudolf Steiner do kraja svog života

posvetio upravo waldorfskog pedagogiji, čime je djelovao kao direktor i mentor, držao predavanja iz pedagogije utemeljene na antropozofskim spoznajama brojnim učiteljima, nastavnicima i odgojiteljima u raznim europskim zemljama poput Njemačke, Nizozemske, Engleske.

Rudolf Steiner umro je 30. ožujka 1925. godine u gradu Dornachu u Švicarskoj. Nakon njegove smrti sljedbenica Caroline von Heydenbrand osnivala je waldorfske dječje vrtiće. Prekinuvši svoja javna predavanja, Steiner je do samog kraja svog života čitao i pisao. Tako danas brojimo oko četrdesetak knjiga, od čega je posljednja autobiografija „*Moj životni put*“. Ukupno životno djelo Rudolfa Steinera možemo povezati s njegovom ljubavlju i poštovanju prema čovjeku kao živom biću.

3. ANTROPOZOFIJA

Svojim djelovanjem, Steiner je društvu nastojao predstaviti svoje učenje koje se naziva antropozofija. Didaktika i pedagogija antropozofije temelje se na Steinerovim istraživanjima i promatranjima duhovne znanosti. Na brojna pitanja o tome što je antropozofija, Steiner daje odgovor; „*Antropozofija je spoznaja koja stvara ono više Ja u čovjeku.*“ (Steiner, 1962, str 4). Ukratko prema već navedenom, antropozofija crpi svoje spoznaje iz duhovne stvarnosti te promatra duhovno biće direktno. Značenje imena antropozofija je „Mudrost o čovjeku“ gdje možemo očitati kako se ne radi samo o tjelesnom čovjeku, već o čitavom ljudskom biću. Antropozofija kao znanost nije oživjela samo u pedagogiji, već brojnim područjima kao što su medicina, biodinamičkoj proizvodnji hrane, umjetničkim pravcima poput euritmije, kiparstva, slikarstva i oblikovanju govora.

Antropozofiju koju možemo opisati kao znanost o duhu, tijelu i duši, znanstvena je osnova, odnosno kamen temeljac waldorfske pedagogije. To je ujedno i znanje o čovjeku kao duhovnom biću koji u sebi posjeduje sposobnost spoznaje nadnaravnog. Prema Matijević (2001) do antropozofskih spoznaja dolazi se logičkim, odnosno misaonim putem, misaonom analizom i vlastitim unutaršnjim iskustvom. Ono omogućuje i daje uvid u više duhovne svjetove i služi kao znanstvena podloga u waldorfskim vrtićima i školama, no ne pojavljuje se kao njezin sadržaj (Matijević, 2001). Utemeljena je 1913. godine, a danas se tumači kao spoj filozofije, kršćanstva i idealizma. Preispituje ljudske djelatnosti, posebice religiju, znanost i umjetnost. Rudolf Steiner po prvi puta riječ antropozofija koristi 1902. godine kada je održavao brojna predavanja o povijesnom razvoju čovječanstva prema pogledima na svijet (Steiner, 2002). Antropozofija također preispituje i tročlanost čovjeka, a odgoj smatra plemenitom djelatnošću s vrlo važnom zadaćom; odgajati dijete u slobodi. Dijete promatra kao tročlano biće, koje se sastoji od duše, tijela i duha, a cilj jest da se svo troje razvija jednako skladno. U procesu odgoja i obrazovanja, Steiner smatra kako odgojitelji i učitelji imaju ulogu duhovnog vođe u razvoju djeteta, a njihova zadaća je da duševni i tjelesni razvoj djeteta dovedu do sklada, pružaju im optimalne uvjete za razvoj i ne diraju u djetetovu osobnost. Takav sklad kasnije djetetu omogućuje da spozna samog sebe, oplemeni svoje emocije i da se razvije kao cjelovito biće. Uz tročlanost bića, antropozofsko učenje veliku ulogu pridaje karmi i reinkarnaciji.

Prema antropozofskim stajalištima, čovjek se sastoji od četverostruke ljudske prirode koju čine fizičko tijelo, etersko (životno) tijelo, astralno (osjećajno) tijelo i pravo Ja. Fizičkom djelu prepisuje se materijalistički svjetonazor, odnosno ono što je izgrađeno od stanica i daje mu životnu snagu. Ono omogućuje razvoj eterskom i astralnom tijelu. Etersko, odnosno životno tijelo nam omogućuje rast, razmnožavanje i unutarnje kolanje. Odraž je fizičkog tijela, a kroz njega se očituje naš temperament, karakter i pamćenje. Astralno tijelo možemo protumačiti kao sjedište ljudskih emocija; radosti, nagona, straha, boli, želja i zadovoljstva. Posljednje, pravo Ja javlja se u 21. godini života gdje spoznajemo pravoga sebe, upoznajemo unutarnjeg čovjeka koji nas čini nama (Steiner, 2002).

3.1. Reinkarnacija u antropozofiji

Važan dio antropozofskog učenja zasniva se na reinkarnaciji. Reinkarnaciju možemo definirati kao ponovo rađanje duše u nekom drugom obliku. Taj oblik može biti ljudski, životinjski ili biljni. „Kamo odlazimo nakon smrti?“ često je postavljano pitanje u društvu. Steiner se vodio tradicijom teozofije i opisao kako ljudska duša iz svoje duhovne domovine dolazi u fizičko tijelo kako bi ono ispunilo svoju zadaću na Zemlji. Nakon što tijelo umre, duša prolazi kroz fazu objašnjenja i učenja u duhovnom svijetu te se tako vraća u nekom drugom tijelu na Zemlju (Seitz i Hallwachs, 1996). Čovjek može sa sobom nositi iskustva iz više inkarnacija, no isto tako on se rađa i sa određenom sudbinom koja se zasniva na prijašnjem životu, odnosno budućem životu koji nam ovisi o sadašnjem.

3.2. Tročlanost čovjeka

Čovjek je prema Steineru tročlano biće koje pripada tjelesnom, duhovnom i duševnom svijetu, odnosno sastoji se od tri segmenta: tijela, duše i duha. Prema navedenom, Steiner smatra kako je čovjek na tri načina povezan sa svijetom koji ga okružuje, stoga može djelovati na sva tri područja. Prema tome, fizičko tijelo je nositelj duha koji ponavlja prijašnji život u sadašnjem obliku, dok se između tijela i duha nalazi duša primajući utiske iz vanjskog svijeta pridonoseći ih duhu. Steiner navodi kako preko svog fizičkog tijela čovjek spada i ovozemaljski svijet, preko duha ulazi u svoju duhovno područje, a duša nastoji povezivati ta dva svijeta kako čovjek ne bi ostao

rastrgan (Seitz i Hallwachs, 1996). Tročlanost ljudskoga bića provlači se kroz sva područja ljudskoga života i djelovanja, a ponajprije kroz odgoj djeteta. Čovjek se promatra kao biće tijela, duše i duha što je ujedno povezano i s mišlju, osjećajima i htjenjem. Ljudski organizam se dijeli na živčano-osjetilni sustav, ritmički sustav i sustav udova. S time su povezane i tri vrste izražavanja života; mišljenje je povezano s živčano-osjetilnim sustavom, osjećaji su povezani s ritmičkim sustavom, dok je htjenje povezano s udovima (Seitz i Hallwachs, 1996). Bitna karakteristika waldorfske pedagogije jest pristup čovjeku kao individui, a pristupanje se temelji na shvaćanju svih triju područja – tijela, duše i duha bez umanjivanja vrijednosti bilo kojeg od njih.

4. NAČELA WALDORFSKE PEDAGOGIJE

Waldorfska pedagogija temelji se na sedam pedagoških načela Rudolfa Steinera. Na temelju tih načela odgojitelj pristupa i usmjerava dijete u područja za njega najbolja kako bi se ono odgajalo u slobodi. Za odgoj u slobodi potrebno je pažnju pridati prirodi djeteta, dopustiti da se ono razvija kao individualno ljudsko biće. Umjesto usađivanja znanja u dijete, odgojitelj nudi sebe kao duhovno-duševno biće kao uzor. Pristupa djetetu na temelju smjernica, odnosno načela, a to su: razvoj osjetila, temperament, strahopoštovanje, razvojne faze u prvih sedam godina djetetova života. Ostalih četiri načela pobliže opisuju odgoj i samoodgoj odgojitelja.

4.1. Duhovno podrijetlo djeteta

U antropozofiji nailazimo na razmišljanja koja se temelje na skladno povezanom fizičkom i duhovnom svijetu. Građena na temeljima antropozofije, waldorfska pedagogija na dijete od rođenja gleda kao na individu u čiji se razvoj odvija u kontinuitetu. Smatra se kako dijete dolazi iz određenog duhovnog svijeta, svjesno se reinkarnirajući kod određenih roditelja, dok sa sobom nosi sudbinu koju je dužno slijediti. Ujedno, smatra se kako je dijete povezano događajima s druge strane svijeta, da šalje određenu poruku pa ga se promatra sa štovanjem i čuđenjem. Steiner je na svojim predavanjima za odgojitelje iznosio mišljenje kako se duhovni dio čovjeka povezuje s tjelesnim djelom ljudskog bića u različitim stupnjevima rođenja, a zadaća odgojitelja jest da vodi to dijete koje mu je povjereno na sedam godina i uskladi djetetov duhovni i tjelesni dio. Autorice Seitz i Hallwachs (1996) u knjizi iznose Steinerovo razmišljanje kako bi adekvatni odgojni postupci trebali slijediti pravu prirodu djeteta, a ne pokušavati preko odgoja i prema vlastitim načelima djetetu usaditi nešto nastrano u srce čime se može voditi svaki waldorfski odgojitelj. Ellen Key (1978, prema Seitz i Hallwachs, 1996). kaže kako bi odgoj trebao razvijati vlastitu prirodu djeteta, potrebno je dozvoliti prirodi da se samostalno razvija, a vanjske okolnosti su tu kako bi potaknule sam taj proces. Kada bismo obuhvatili sve ove segmente odgoja, tada bismo uspjeli uskladiti djetetovu duhovnu i tjelesnu stranu, omogućili mu da se razvije i unaprijedi svoje urođene potencijale osiguravajući mu pozitivnu i poticajnu odgojnu sredinu.

4.2. Odgoj „onoga što čovjek donosi sa sobom“

„Što nam određuje osobnost?“, „Određuje li nas nasljeđe ili društvena okolina?“ samo su neka od pitanja koja su preispitivala odgoj šezdesetih godina, a zadržala su se još i danas. Steiner između okoline i nasljeđa stavlja duhovnost za koju smatra da se prenosi između naslijeđenog i iskustva životnih okolnosti. Time ih svodi na njihovo stvarno značenje i njihovo djelovanje. Prema toj spoznaji možemo objasniti djelovanje waldorfske pedagogije na način da u djeci s poteškoćama u učenju ili nedostatka nadarenosti probudi njihov duboko skriveni potencijal. Na taj način djeci pružamo mogućnost da se razvije kao cjelovito biće. Osim odgajanja u slobodi, za waldorfskoga odgojitelja od temeljne je važnosti da razvije svoju intuiciju osluškivanja djeteta; njegovih želja, potreba, unutarne zbivanja kako bi naposljetku mogao zaključiti što je za najbolje za dijete.

4.3. Temperamenti

Neupitna je činjenica da djeca na istu situaciju odgovaraju na različite načine. Na primjer, da naiđu na prepreku jedno dijete će sjesti i zaplakati, dok će drugo udariti tu istu prepreku nogom i preskočiti je. Upravo takve različite reakcije nastaju zbog različitih temperamenata kod ljudi. Učenje o temperamentima javlja se u drevna vremena, u doba antičke Grčke, a već tada ljude se dijelilo prema četiriju temperamenata. Hipokrat, antički grčki liječnik temperamente dijeli na: vatru, vodu, zrak i zemlju. Podjela se javlja i kod drugih kultura, odnosno Šamana gdje su također prisutna četiri elementa. U kineskoj filozofiji javljaju se veliki i mali Yin i veliki i mali Yang kao znak broja četiri.

Većina seminara i predavanja Rudolfa Steinera ukazivala su na značenje temperamenata u waldorfskoj pedagogiji. Steiner je učenje o temperamentima nanovo osuvremenio. Steiner (2003) navodi kako u čovjeku postoje dva strujanja. U čovjeku se s jedne strane nalazi sve ono što je primio od svoje obitelji nasljeđem, dok se s druge strane nalazi sve ono što se razvilo iz unutrašnjosti čovjeka, odnosno sposobnosti, osobine, sklonosti i sudbina koje donosimo iz prijašnjeg života u sadašnji. Između ta dva strujanja u čovjeku, postoji individualnost koja se naziva temperament. Rudolf Steiner definira temperament kao: „ *Temperament stoji točno u sredini onoga što smo*

donijeli na svijet i onoga što individualno postižemo... u sredini između onoga čime se čovjek naslanja na svoje pretke i onoga što donosi iz svojih prethodnih utjelovljenja.“ (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 162) Kao takvog, temperament nije moguće objasniti na temelju raspoloženja ili osjećaja ljudskog bića, već putem duhovne znanosti i odnosa između dva navedena strujanja u tijelu. Prema Steinerovoj tipologiji postoje četiri vrste temperamenta, a to su sangvinik, kolerik, flegmatik i melankolik. Svaki od tih tipova temperamenta međusobno je povezan s četiri djela ljudske prirode, odnosno fizičkim, eterskim, astralnim i pravim Ja tijelom. Prema tome, tijelo koje prevladava kod sangvinika je astralno tijelo. Kod ove vrste temperamenta ulogu ima živčani sustav, a karakteristična je površnost, unutarnja slabost i lako skretanje pažnje. *„Sangvinik ne može dugo ostati pri jednom utisku, ne može se čvrsto držati jedne slike, ne može svoj interes zadržati na jednom predmetu. Juri od jednog životnog utiska do drugog, od opažaja do opažaja, od predodžbe do predodžbe, vidi se da ima nestalne namjere. To se osobito može opaziti kod sangviničnog djeteta: lako se zainteresira, slika počinje lako djelovati i ubrzo stvara utisak ali uskoro utisak opet nestaje.*“ (Steiner, 2003, str. 32) Obilježja kolerika su unutarnja snaga, lako uzbuđivanje te brza ljutnja, prevladava krvotok, a javlja se kada njegovom sudbinom ovlada pravo Ja. *„Takav čovjek nastupa kao osoba koje će svoje Ja dovesti do izražaja pod svim okolnostima. Iz cirkulacije krvi proizlazi sva njegova agresivnost te sve što je povezano s njegovom jakom prirodom volje.*“ (Steiner, 2003, str. 30) Sljedeća vrsta temperamenta je flegmatik. Flegmatika kao osobu opisuje unutarnja slabost, mirnoća, lijenost i sklonost nepokretljivosti. Pojavljuje se kada na njegove dijelove ljudskoga bića utječe etersko, odnosno životno tijelo kojim prevladava sustav žlijezda. *„Prevladava li, dakle, to etersko tijelo koje se izživljava kao životno tijelo i drži u ravnoteži pojedine funkcije što se izražava u općoj životnoj ugodi, prevladava li taj sam na sebe oslonjen unutarnji život, život koji ponajprije djeluje na unutarnju ugodu, tada može nastupiti to da čovjek ponajprije živi u toj unutarnjoj ugodi.*“ (Steiner, 2003, str. 33) Posljednji, ali i ne manje bitan temperament melankolik pojavljuje se kada prevladava fizičko tijelo koje gospodari ostalim dijelovima tijela. Takva je osoba zamišljena, jaka iznutra, no sklona dubokom razmišljanju. Fizički instrument čovjeku s temperamentom melankolika pruža disharmoniju i neuravnoteženost jer se suprotstavlja svim ostalim dijelovima ljudske prirode. *„(...) fizičko tijelo suprotstavlja se unutarnjoj ugodi eterskog tijela, pokretljivosti astralnog tijela i pouzdanosti ciljeva Ja.*“ (Steiner, 2003, str. 34)

Dio djetetova bića – temperament ima važnu ulogu u waldorfskoj pedagogiji, a odgojitelji mu posvećuju posebnu pažnju. Prema Calgren (1990) Steiner smatra da je jedan od najvažnijih zadataka odgojitelja upoznati temperament djece koju odgaja. Bitno je ne djelovati protiv temperamenta djece, već pokušati da ono izrazi sva četiri koje nosi u sebi. Kod vrtićke djece u prvih sedam godina života prevladava temperament sangvinika, što znači da se njegov temperament stvara tek nakon sedmogodišnjeg razdoblja. Neovisno o temperamentu, odgoj djeteta treba graditi na njegovoj prirodi odnosno pokretljivosti četiriju tijela ljudske prirode. Flegmatičnom djetetu bitno je pružiti mir i spokoj, melankoličnom djetetu materijal koji potiče njegovo razmišljanje, sangviničnom djetetu promjenu, dok koleričnom snagu (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.4. Sedmogodišnja razdoblja

Iako Rudolf Steiner nije otkrio podjelu ljudskoga života u cikluse od sedam godina, razvio je teoriju osobnog razvoja gdje smisao leži u ostvarenju cjelovitosti, a temelji se upravo na sedmogodišnjim ciklusima. Poznato je kako podjela na sedmogodišnja razdoblja nije prisutna samo u antropozofskoj pedagogiji, već se javlja i na medicinskom, odnosno tjelesnom planu i u astrologiji gdje također vrijede takvi ciklusi. Steiner zastupa mišljenje kako se život do trenutka postizanja zrelosti odvija u tri sedmogodišnja razdoblja prilikom kojih dolazi do određenih promjena u ljudskom biću. Tako prvi ciklus traje od rođenja do izmjene zubi, drugi ciklus od izmjene zubi do puberteta i posljednji, odnosno treći ciklus od puberteta do odrasle dobi.

Početak prvog sedmogodišnjeg razdoblja od 0 do 7 godine života označava rođenje fizičkog tijela. Novorođenče je tada osjetilno biće koje nije u stanju pronaći svoj vlastiti ritam i tu se javlja uloga odgojitelja i roditelja da ga stvore. Ujedno, ono promatra i upija sve što se događa u njegovoj okolini. U najranijoj dobi odrasli djeci služe kao uzor za oponašanje kako bi kasnije mogli uspostaviti vlastiti ritam. Steiner ovo razdoblje naziva „razdobljem oponašanja“ i navodi kako je dijete u to doba osjetilni organ koji ne samo da upija riječi, već emocije, ponašanje, geste i slično. Bitno je spoznati da sve što radimo u djetetovoj blizini, na neki način gradi njegovu dušu, duh i tijelo. Zadatak odraslih je u ovom razdoblju pružiti djetetu adekvatne uvjete za cjelovit razvoj.

Drugo sedmogodišnje razdoblje traje od 7 do 14 godine života, a javlja se nakon izmjene djetetovih mliječnih zubi. U prvom razdoblju eterično tijelo bilo je još skriveno i zaštićeno, no nakon sedme godine ono se oslobađa. Tada je djetetovo tijelo spremno na primanje ritmova i navika koje kasnije grade njegovu samostalnost i snagu. Dijete u ovom razdoblju prestaje oponašati odrasle i sada slijedi autoritet odgojitelja kojeg voli (Seitz i Hallwachs, 1996). U ovom razdoblju javlja se kriza u devetoj godini života kod one djece koja su od strane odraslih osjetila nesigurnost i neadekvatnu odgojnu praksu. Tada su tipični izljevi straha, bijesa i srdžbe kod djece. Također, odrasle stavljaju na kušnju, stoga je bitno da ono što nudimo u ovom razdoblju budi interes kod djece i da mogu izraziti svoje sposobnosti i mogućnosti što može na kraju rezultirati većom željom za učenjem (Carlgren, 1990).

Treće sedmogodišnje razdoblje započinje pubertetom, odnosno rođenjem astralnog tijela u biću djeteta i traje od 14 do 21 godine života. Početak trećeg razdoblja označavaju i tjelesne promjene kod djevojčica pojavom prve menstruacije, dok se kod dječaka javlja mutiranje glasa. Buđenjem astralnog tijela, dolazi do takozvanih „astralnih trudova“ čime se kod djece javlja velika potištenost, nezadovoljstvo izgledom i samim sobom i sukobljavanje s cijelim svijetom. Kako bi dijete što lakše podnijelo sve ono što ovo razdoblje nosi, potrebno je da upotrijebi ono naučeno i preuzeto iz proteklih razdoblja od odraslih i odgojitelja, odnosno uzora kako bi moglo svjesno djelovati (Seitz i Hallwachs, 1996). Prvih troje sedmogodišnjih ciklusa su najbitnija za razvoj pravoga Ja. Kada dijete dosegne taj stupanj i navrši dvadeset i jednu godinu, ulazi u četvrto sedmogodišnje razdoblje. Sada se osobu već smatra mladim čovjekom sa sazrijelim tijelom i dušom koji je zadužen za upravljanje vlastitim životom. Čovjek se sjedinjuje sa samim sobom i svijetom koji ga okružuje što rezultira osjećajem sigurnosti i zadovoljstva.

Autorice Seitz i Hallwachs (1996) navode kako razvoj pojedinca prema Steineru ne završava četvrtim sedmogodišnjim razdobljem, već se život koji slijedi također prema tome dijeli na sedmogodišnja razdoblja. Čovjek se vodi vlastitim sobom kao duhovnim čovjekom, no i dalje teži ka usavršavanju. Važno je znati kako se sve stečeno u prijašnjim sedmogodišnjim razdobljima kasnije reflektira na buduće cikluse što može djelovati na čovjeka ili proaktivno ili razarajuće ovisno o tome jesmo li razvili sposobnosti ili štete.

4.5. Sveobuhvatno shvaćanje

Waldorfska pedagogija teži povezivanju mišljenja, htjenja i osjećaja. Steinerova zamisao teži ka ujedinjenju umjetnosti, znanosti i religije. Odgoj i nastava u waldorfskoj pedagogiji ne dijele se na teoriju i praksu. Sve što dijete uči doživljaj je njega samoga i svijeta koji ga okružuje. Prema tome, stečeno iskustvo prenosi se preko tijela, osjećaja i glave (Seitz i Hallwachs, 1996). Nadovezivanjem na Pestalozzijevu koncepciju odgoja glave, ruku i srca istovremeno, Steiner teži za ujedinjenjem mišljenja, osjećaja i želje. Odgojitelji bi u skladu s time na taj način trebali odgajati djecu. Sve aktivnosti koje odgojitelji provode s djecom moraju biti praktično primjenjiva u više aspekata dječjeg razvoja.

4.6. Osposobljavanje osjetila

Ljudsko biće putem svojih osjetila prima različite informacije iz svijeta koji ga okružuje. Steiner navodi kako su osjetila vrata kroz koja svijet ulazi u čovjeka. Prema prije spomenutom prvom sedmogodišnjem razdoblju, dijete je osjetilno biće osjetljivo na podražaje koji dolaze iz okoline. Prema tome, svako osjetilno iskustvo koje dijete doživi u prvim godinama svoga života djeluje duboko na dijete, na formiranje organa i isto tako stvaranje duševno-tjelesnih ritmova (Seitz i Hallwachs, 1996).

Prema Seitz i Hallwachs (1996) Rudolf Steiner govori o dvanaest osjetila podijeljenih u 3 skupine koje se nalaze unutar čovjekova bića. Prvu skupinu čine vanjska osjetila, a sastoje se od: ja – osjetilo, osjetilo za razmišljanje, osjetilo za riječi i osjetilo sluha. Vanjska osjetila podređena su mišljenju. Sljedeću skupinu čine vanjsko-unutarnja osjetila, a ovdje spadaju: osjetilo za toplinu, osjetilo vida, osjetilo okusa i osjetilo mirisa. Navedena vanjsko-unutarnja osjetila podređena su osjećajima. Posljednju, odnosno treću skupinu unutarnjih osjetila čine: osjetilo ravnoteže, osjetilo za kretanje, osjetilo života i osjetilo opipa. Unutarnja osjetila podređena su htjenju, odnosno želji ili volji.

Cilj waldorfske pedagogije jest da dopre do svih djetetovih osjetila. Buđenjem svih osjetila, djeca će se moći lakše snalaziti u svakodnevnom životu. Problem današnjice javlja se u gotovim materijalima, plastici i skupim igračkama koje djeci

onemogućavaju razvoj kreativnosti i mašte te samim time koče i buđenje brojnih osjetila. Gledanje u televizor i mobitel djeci omogućuje razvoj sluha i vida, no ta osjetila upotrebljavaju se jednosmjerno s ciljem da informaciju dostave do mozga. U waldorfskoj se pedagogiji osposobljavanje osjetila ne ograničava samo na estetski odgoj u okvirima umjetnosti, nego se ono provlači kroz sva područja učenja i doživljavanja. Da bismo 'nahrinili' djetetova osjetila, potrebno je da okolina bude izvorna i originalna koliko je to moguće (Seitz i Hallwachs, 1996). U waldorfskoj pedagogiji nema mjesta umjetnim materijalima, tehnologiji i gotovim igračkama. Ona omogućuje djeci pravilan razvoj preko osjeta, osigurava im poticajnu okolinu i nudi pregršt prirodnih materijala za oblikovanje. U najranijoj dobi, materijali s kojima se dijete susreće trebaju imati geometrijske oblike i biti osnovnih boja tako da ih dječja duša može primiti i raspoznati preko svojih osjećaja na temelju dojmova prije rođenja (Seitz i Hallwachs, 1996). Osjetila djeteta u dječjim vrtićima mogu se poticati na mnogo različitih načina, preko grupnih igara, slobodne igre, pjevanjem, sviranjem instrumenata, euritmijom, radom u vrtu ili pak pravljenju lutaka. Koriste se isključivo prirodni materijali poput vune, drva, žitarica i kamenčića čime se nastoji ojačati djetetove sposobnosti, djetetovu kreativnost i maštu.

4.7. Samoodgoj odgojitelja

Jedno od temeljnih načela waldorfske pedagogije je upravo samoodgoj odgojitelja. Samoodgoj odgojitelja prvenstveno predstavlja neprekidno učenje i proučavanje vlastitih postupaka, odnosno odgajanje samoga sebe prije odgajanja djece. Godine ranog djetinjstva su vrijeme kada pripremamo "zemlju". Drugim riječima, odgojitelji su ti koji pružaju djetetu cijeloga sebe, potiču ga da razvije svoje sposobnosti, razvije svoj potencijal kako bi kasnije izrastao u odgovornu, samostalnu i samopouzdanu osobu. Jedna od zabluda u društvu je da svaki čovjek može postati dobrim odgojiteljem ukoliko svlada teorijsko znanje o djeci i nauči kako pravilno primijeniti metode u odgoju. Postati odgojitelj znači sadržavati osobne, profesionalne i stručne kompetencije, sposobnosti, motivaciju za rad, biti uzor ponašanja djeci, a ponajprije neprestano unaprjeđivati vlastiti rad. Svrha samoodgoja je spoznavanje sebe i izgrađivanje vlastitosti. Odgojitelj nosi veliku odgovornost u prva dva sedmogodišnja razdoblja gdje dijete uči oponašanjem i slijedi autoritet koji zavoli. U tom razdoblju, na dijete utječe svaka nepromišljena radnja odgojitelja, ljutita izjava, nepažljivo

rukovanje s predmetom i ostavlja trag u budućnosti djeteta. Stoga je bitno da odgojitelj prije svega upozna svoj karakter i temperament i nauči kako da ih svlada prije odgajanja djeteta (Seitz i Hallwachs, 1996). U trećem sedmogodišnjem razdoblju samoodgoj odgojitelja doseže vrhunac. To je vrijeme kada mladi preispituju i istražuju svaku riječ i radnju odgojitelja, odnosno osobe čiji autoritet slijede, a svoje ideje i poglede stvaraju prema idejama i pogledima odraslih. Bitno je samoodgoju pristupiti spontano, oslušivati sebe, težiti da budemo adekvatan uzor i primjer djeci i na taj način im prenijeti umjetnost samoodgoja da bi bili kasnije u mogućnosti pronaći svoje vlastito ja i biti samostalni.

Dijete je odgojitelju povjereno na nekoliko godina života koje su opisane kao i najvažnije godina djetetova života. Vođenje djeteta izvodi se iz odgojiteljeva iskustva, rada, truda, a sve s ciljem da se ono razvije u potpunosti. Kao što i Baran (2013) navodi kako je za pravilan odgoj djeteta potrebna kvalitetna socijalna interakcija, pozitivne verbalne poruke i ponašanje, stabilnost odgojitelja, njegov senzibilitet, empatija, pozitivnost i otvorenost, a ponajviše njegova bliskost s djetetom.

5. WALDORFSKA PEDAGOGIJA U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE

U današnjem ubrzanom i suvremenom načinu života u čijem središtu stoji tehnologija, kreativno učenje za razvoj djeteta pada u drugi plan. Gotove igračke i nedostatak slobodnog vremena obitelji za igru guše dječju zaigranost, kreativnost, inovativnost i spontanost, a veoma je poznata činjenica kako razvoj djeteta ovisi o iskustvima koje ono proživljava u prvih sedam godina života. Steiner (2008, str. 150) također navodi: „*Treba težiti da se od djece naprave fizički zdravi ljudi, duševno slobodni ljudi, duhovno bistri ljudi.*“

Vizija svakoga vrtića jest stvoriti toplo i ugodno mjesto u kojem djeca svakodnevno borave te atmosfere koja promiče radost, pozitivu i poštovanje za zdrav razvoj djeteta. Pedagogija Rudolfa Steinera temelji se na razumijevanju ljudske individualnosti, nudi zaštitu i poštuje sam smisao djetinjstva. Ono uključuje razumijevanje razvoja djeteta od prije rođenja sve do sedme godine života. U waldorfskim vrtićima djeca imaju prilike spoznati slobodu, razviti kreativnost i uspostaviti vlastiti odnos prema onome što ga privlači. Waldorfska pedagogija svojim holističkim pristupom pruža univerzalnost i odgovara na potrebe svakog djeteta. Ujedno, djetetu pristupa s poštovanjem, odgaja ga u neizmjerljivoj ljubavi, a naposljetku ga otpušta u slobodu. Waldorfski vrtići postavljaju temelje za kasnije učenje i zdrav razvoj djeteta, uključujući tako i fizički, socijalni, emocionalni, intelektualni i duhovni rast. U radu s djecom važnost se pridaje unutarnjem stavu odgojitelja, odnosno ponašanju odgojitelja koji pruža jedinstven primjer za oponašanje. Na prvom mjestu waldorfskog odgojitelja stoji tjelesno i duševno zdravlje svakoga djeteta. Razvitak tjelesnog i duševnog kod djeteta kasnije rezultira cjelovitim, aktivnim bićem sa sposobnošću upravljanja vlastitim emocijama, odnosno drugim riječima; brige za sebe, a i brige za ljude oko sebe. U waldorfskim vrtićima na dijete se gleda kao individuu, kao duhovno biće koje nastoji ostvariti vlastiti cilj, dok odgojitelji s druge strane podupiru razvoj djeteta kako bi dosegao razinu ostvarenja tog cilja. Aktivnosti u waldorfskim vrtićima temelje se prema razvojnim potrebama djeteta ovisno prema dobi, odnosno male djece u prve tri godine života, zatim prema djeci u srednjim godinama ranog djetinjstva i djeci koja se spremaju za polazak u školu.

5.1. Waldorfski vrtić

„Dječji vrtić i roditeljski dom su vrt, djeca u njemu cvijeće, a mi roditelji i odgojitelji, vrtlari koji njeguju i čuvaju biljke. Za to je potrebna strpljivost, blagost, ljubav. Čovjek je jedino ondje slobodan gdje radi iz ljubavi, što je osnovni smisao waldorfske pedagogije.“²

Waldorfska pedagogija kao alternativna pedagoška koncepcija zagovara da je ljudsko biće sačinjeno od tri dijela: uma, tijela i duha i da sve tri komponente moraju biti jednako obrazovane. Stoga, waldorfski vrtići nemaju određeno propisan plan i program, već primjerom, oponašanjem, ritmovima i stvaranjem rutine teže prema usklađivanju djetetovog duhovnog i zemaljskog svijeta. Pružajući mu što veću slobodu u odgoju, na dijete se gleda kao na cjelovito ljudsko biće. Da bi se dijete moglo razviti u potpunosti, osigurava mu se najveća moguća sloboda, potiče se individualnost u odgoju te se nastoji oplemeniti razum, emocije i htijenje. Princip rada waldorfskog odgojitelja temelji se na primjerima i oponašanju karakterističnih za razvoj djeteta u prvim godinama života, te također ritmovima i ponavljanju u odnosu na izmjenu dana, tjedna ili godišnjih doba. Stoga razlikujemo dnevni, tjedni i godišnji ritam u kojima se izmjenjuju različite aktivnosti poput igre, obroka, odmaranja, raznih umjetničkih i radnih aktivnosti. Takav način rada pruža djeci da stvore neku određenu rutinu koja služi za njihovo skladno i normalno funkcioniranje, a ujedno i jača osjećaj sigurnosti. Velika važnost pridaje se i obilježavanju različitih svetkovina u izmjeni ciklusa i proslavi rođendana gdje svaka godina djetetu iznova donosi nova znanja, vještine i iskustva. Waldorfski vrtići kao ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kod djece promiču kreativnost, inovativnost, praktično usvajanje i usavršavanje znanja, rješavanje problema, umjetnost, glazbu i prije svega duhovni rast djeteta. Od najranije dobi kod djeteta se njeguje razumijevanje za prirodu i njen sklad, pa su samim time sve igračke, namještaj i didaktički materijalni prirodnog podrijetla, oblikovani i izrađeni tako da bi poticali zdrav razvoj dječjih osjetila. Aktivnosti i sadržaji provode se s ciljem da djeca u konačnici razviju kreativnu, maštovitu i stvaralačku igru koja prodire iz njihove unutrašnje slobode. Promiče se važnost svakodnevnih radnji poput kuhanja, čišćenja i spremanja u kojima djeca sudjeluju zajedno s odgojiteljima.

² Citat Rudolfa Steinera, preuzeto sa: <http://www.roda.hr/portal/roditeljstvo/jaslice-vrtic-skola/waldorfska-pedagogija.html>, 14.5.2020.

Slika 2. Unutrašnjost waldorfskog dječjeg vrtića³

5.2. Prostorno i materijalno okruženje

Sve se više ističe koliko je poticajno prostorno i materijalno okruženje važno za dijete kako bi ono moglo dosegnuti svoj maksimum. Djeca usvojena znanja nadopunjuju aktivnim sudjelovanjem, različitim istraživanjem kako materijala tako i prostora te interakcijom s materijalnim i socijalnim okruženjem. Vrtić kao odgojno-obrazovna institucija od velike je važnosti za optimalni razvoj djeteta jer ono provodi velik dio svoje svakodnevne u tzv. institucijskom okruženju. Nalazeći se u takvim uvjetima, primjereno poticajno prostorno i materijalno okruženje još više dobivaju na važnosti. U waldorfskoj pedagogiji odgajatelj na dijete gleda kao na holističko, cjelovito biće, stoga je bitno organizirati prostoriju na način da ona zadovoljava individualne potrebe djeteta.

Od najranije dobi, sve što se nalazi u djetetovoj blizini neovisno bila to igračka, boja, zvuk, materijali utječe izravno na formiranje djetetovih funkcija i njega samoga. U waldorfskim vrtićima koriste se isključivo prirodni materijali poput pamuka, drveta, lana, svile ili vune koji svakodnevno djeluju na djetetove podražaje. Sav namještaj, igračke, alati i ostala pomagala koja se nalaze u prostorijama waldorfskog vrtića napravljeni su upravo od prirodnih materijala. Kao što Seitz i Hallwachs (1996)

³ Slika 2: Unutrašnjost waldorfskog dječjeg vrtića, preuzeto sa: <http://pikulica.com/>, 15.05.2020.

navode: „Prirodni materijali potiču dijete na upoznavanje svijeta – kao što to čine odijevanje, hranjenje i sve drugo što ga okružuje.“ Važno mjesto u odgoju djeteta zauzima modeliranje, šivanje, pletenje, rezbarenje i izrada krpenih lutaka koje krase prostorije svake odgojne skupine. Didaktička sredstva i igračke izrađene su na način da potiču dječju kreativnost, maštu i stvaranje vlastite priče. Na primjer, ručno izrađene lutke od marama ili lutke bez lica omogućuju djeci da zamisle i izraze njihov izraz lica što ih opet dovodi do sposobnosti izražavanja vlastitih emocija (Steiner, 1907). Na taj način maštovitost djeteta dolazi do izražaja jer se komad marama, drveta ili grančice može pretvoriti u bilo koju zamišljenu stvar ili oblik. Razvoj fine motorike ruku i taktilne percepcije omogućuju im materijali poput gline, pčelinjeg voska ili tijesto koje koriste za modeliranje. Slikovnica, poznata kao prva knjiga u životu djeteta u waldorfskim vrtićima rijetko se upotrebljava, dok lutke, životinje i ostala pomagala imaju svoje stalno mjesto i djeca ih odlažu u košare različitih veličina. Sav alat koji se upotrebljava je "pravi" alat, a kako djeca uče oponašanjem i promatranjem već nakon navršene treće godine života mogu samostalno zakucati čavao ili nožem oguliti jabuku (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 3. Igračke od prirodnih materijala⁴

⁴ Slika 3: Igračke od prirodnih materijala, preuzeto sa: <https://ringwoodwaldorfschool.org.uk/>, 15.05.2020.

Uz materijale, na razvoj djeteta utječe i poticajna prostorna sredina, odnosno organizacija i opremljenost prostora vrtićke odgojne skupine. Potrebno je da prostorija bude ugodna i ispunjena mnoštvom materijala kako bi pomogla djetetu da se socijalizira, nauči dijeliti s vršnjacima, stekne samopouzdanje i zadovolji svoje vlastite potrebe. Prostorija waldorfskog vrtića obiluje mnoštvom namještaja od prirodnog materijala čiji su uglovi često zaobljeni. Steiner vjeruje kako bi sve plohe, bridovi i uglovi trebali pružati djetetu unutarnju sreću, mir i spokoj od samog pogleda na njih. Zidovi prostorije obojani su pastelnim bojama prema uputama Rudolfa Steinera, odnosno bojom breskvinog cvijeta nanijetom u tankom sloju kako bi zidovi prostorije mogli disati. Slika "Sikstinske Madone" koja se nalazi na zidu simbolizira dječju duhovnost, a prikazana je u obliku mnoštva dječjih glavica koje lebde (Seitz i Hallwachs, 1996). Centralno mjesto u waldorfskom vrtiću zauzima tzv. stolić godišnjeg doba ili svetkovni stolić, a služi kao odgovor na pitanje na koji način kod djece probuditi osjećaj za tijek godine i kako im omogućiti da dožive sve izmjene godišnjih doba i svetkovine koje ih prate. Posebno je važno da se stvari koje se nalaze na svetkovnom stolu ne diraju, jedino u slučajevima zalijevanja cvijeća, popravljanja tkanine ili popravljanja položaja lutkica i slično (Seitz i Hallwachs, 1996). U prostorno okruženje ne spada samo unutarnji, već i vanjski prostor. Boravljenje vani na svježem zraku i u prirodi bitna je stavka waldorfske pedagogije. Waldorfski vrtić posjeduje vrt i dvorište u kojem djeca provode većinu svog vremena i samim time mogu nesmetano istraživati, biti aktivni, slobodni i igrati se. U vrtu djeca zajedno s odgojiteljicama sade i uzgajaju razno voće i povrće, vode brigu o životu biljaka, a kasnije ih i sami kuhaju i spremaju za jelo. Preuzimanje brige i samostalno djelovanje djeci pruža veliko zadovoljstvo, samopouzdanje i ispunjenost. Pojedine prostorije koje se nalaze u waldorfskim vrtićima razlikuju se od prostorija u klasičnim državnim vrtićima poput kuhinje u čiji pripremi jela sudjeluju i djeca, garderobe ili prostora za pranje, a najviše odudaraju igračke koje su izvorne koliko god je to moguće. U prostoriji odgojne skupine postoji intimni kutak gdje su glavne igračke lutkice. Ukoliko djeca pokažu potrebu da žele neko određeno vrijeme provesti na samo, mogu se odvojiti od slobodne igre koja je u tijeku tako da se postave stalci i prekriju se stolnjacima (Seitz i Hallwachs, 1996). Na taj način dijete uči kako se nositi sa svojim emocijama, prepoznaje ih i kasnije ih je spremno imenovati. Poticajno prostorno okruženje zaslužno je za stjecanje samopouzdanja, vještina i različitih iskustva kod djece, pa samim time obogaćivanje prostora rezultira samoobogaćivanjem djece.

5.3. Ritam

Ritam možemo definirati kao izmjenu, odnosno ponavljanje, a sastavni je dio života, vremena i prostora. Ritam možemo uvidjeti i u suprotnostima poput dan-noć, svjetlo-sjena ili plima-oseka. Izmjena ritmova javlja se i u prirodi, a kako se čovjek u waldorfskoj pedagogiji smatra dijelom prirode, nastoji slijediti taj ritam kako ne bi narušio vlastito zdravlje. Kako bismo očuvali zdravlje djeteta, potrebno je slijediti ritam i stvoriti određenu rutinu.

U waldorfskim vrtićima poštuju se dnevni, tjedni i godišnji ritam uz izmjenjivanje različitih aktivnosti s ciljem njegovanja slobode djeteta. Dnevni ritam sastoji se od određenih aktivnosti ili pak obilježavanja slavlja za taj dan. Svaki dan ima vlastiti ritam koji djetetu služi za snalaženje u vremenu i prostoru koji ga okružuje. „*Za trogodišnjake je sve što je bilo – jučer i sve što dolazi je sutra. Tek postupno mogu shvatiti da je četvrtak 'dan za crtanje', da nova godina u vrtiću počinje kad su jabuke zrele itd.*“ (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 148) Jutro u waldorfskom vrtiću djeca započinju slobodnom igrom. Slobodna igra je ujedno i opuštajuća igra, a podrazumijeva zajedničko pospremanje, pranje ruku i okupljanje u krugu gdje se pjeva ili igra u kolu. Nakon doručka djeca vrijeme provode na otvorenom u dvorištu vrtića. Prije nego što djeca krenu kući još se jednom skupljaju u krugu. Djeca svoj boravak u vrtiću završavaju crtanjem, šivanjem vlastitih igračaka ili odlaskom na euritmiju (Seitz i Hallwachs, 1996). Dnevni ritam djetetu pruža osjećaj sigurnosti jer ono s vremenom shvaća što slijedi i samim time razvija osjećaj za vrijeme. Tjedni ritam bitno se ne razlikuje od dnevnog ritma, a definiraju ga različite aktivnosti koje se izmjenjuju kroz dane u tjednu. Svaki dan obilježava jednu aktivnost, npr. u ponedjeljak se radi euritmija, u utorak se crta akrilnim bojama, u srijedu se modelira glinom, u četvrtak sva djeca zajedno s odgojiteljicama rade ručak, dok se u petak peku kolači. U tjednom ritmu djeca imaju prilike susretati se s mnoštvom novih aktivnosti, pa tako usvajaju nove za život potrebne vještine. Godišnji ritam veže se uz izmjenu četiri godišnja doba. Autorice Seitz i Hallwachs (1996) navode kako vrijeme i sadržaj plana i programa waldorfskog vrtića određuje smjena godišnjih doba, dok je zadaća odgojitelja da dobro poznaje duhovnu pozadinu svakog doba kako bi svoje znanje mogao prenijeti djeci na njima primjeren način. Duhovnost svakog doba izražava se igrom, pričama, kolom, likovnim aktivnostima djece i tzv. svetkovnim stolom.

5.4. Obilježavanje važnih datuma kroz godinu

Godišnji ritam povezan je s mnoštvom blagdana i važnijih datuma koji je običaj obilježavati u waldorfskim vrtićima. Autorice Seitz i Hallwachs (1996) navode kako pedagoška godina u dječjem vrtiću započinje proslavom žetve. Povodom proslave žetve djeca u vrtić donose plodove prirode kao što su: jabuke, tikve, kestenje, šipak, češere i sve to sakupljaju i odlažu na svetkovni stolić. Zahvalnost obilju plodova koju im je podarila priroda djeca izražavaju kroz ples i pjesmu. Dan se obilježava dramtizacijom seljaka koji je obavio žetvu i melje zрно, mlinara koji radi brašno i pekara koji na samom kraju peče kruh. Autorice nadalje navode još jedan jesenji blagdan, a to je dan Svetog Mihovila koji se obilježava 29. rujna. Osobita pozornost se posvećuje Miholju, odnosno arhanđelu Mihaelu koji simbolizira pobjedu dobra nad zlim. U ikonografiji on uz sebe ima zlatni mač kojim svladava sve mračne sile koje mu se nađu na putu, stoga je tema blagdana u vrtiću borba zmajeva i svladavanje mračnih sila svjetlosnim mačem duha. Slijedeći blagdan jest blagdan svetog Martina, odnosno Martinje, a obilježava se 11. studenog. Legenda glasi kako je mladić Martin unosiо ljudima svjetlost u život kada su ih snašli mračni dani. Blagdan se obilježava na način da svako dijete u vrtu prolazi kroz put napravljen od borovih grančica u obliku spirale, a na kraju puta nalazi se svjetlo. Na tom svjetlu svako dijete pali vlastitu svijeću i izlazi van iz kruga (Seitz i Hallwachs, 1996). Time završava jesenski ciklus, a prati ga zimski.

Početak zimskog ciklusa djeca obilježavaju blagdanom svetog Nikole 6. prosinca. U današnje vrijeme priča o svetom Nikoli ostaje skrivena dok djeca sve više uživaju u onom materijalnom što dolazi obilježavanjem blagdana. Sveti Nikola simbol je dobrote i obilazi svijetom kako bi hvalio djecu za dobra djela. Djecu nagradi poklonima poput oraha, jabuka ili medenjaka⁵. Nadalje, adventsko razdoblje značajno je vrijeme kada se dočekuje rođenje Isusa Krista. Djeca svoje iščekivanje obilježavaju paljenjem svjećica na adventskom vijencu, pričanjem priča i svetkovnim stolićem gdje izmjenjuju elemente za Kristov dolazak. Ususret Božiću, djeca zajedno s odgojiteljima pripremaju jaslance koje za njih imaju velik značaj jer Božić samo što nije stigao, a njihovo iščekivanje je sve veće i veće. Slijedi obilježavanje Sveta tri kralja 6. siječnja

⁵ <http://www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr/ritam-godine/>, preuzeto: 16.05.2020.

gdje djeca „zajedno“ s mudracima s Istoka donose poklone Isusu (Seitz i Hallwachs, 1996). Zimski ciklus predstavlja razdoblje gdje je ljudsko biće više okrenuto prema vlastitoj unutrašnjost, a slijedi ga proljetni ciklus.

Proljetni ciklus u waldorfskom vrtiću poznat je kao vrijeme razigranosti, slobode i opuštanja. Steiner (2008) navodi kako je proljetni ciklus simbolizirao ponovo rađanje i početak novog života čovjeka. Vrtić postaje mjesto smijeha i zabave, vraća se šarenilo i sve je prožeto različitim bojama i mirisima. Djeca tjeraju zimu samostalno izrađenim udaraljka, instrumentima i na taj način prizivaju proljeće. Započinje priprema karnevala, izrađuju se maske, krune kako bi se djeca maskirala na taj poseban dan. Nadalje, priroda se budi, zima je pobijedena, u vrtu se pokazuju prvi vrhovi posađenog cvijeća i slijedi vrijeme Uskrsa. Prije Uskrsa, svako dijete posije travu i iščekuje taj sveti dan. Simbolika Uskrsa djeci se približuje kroz različite pjesme, plesove u kolu, a autorice Seitz i Hallwachs (1996) navode kako djeca u toj dobi još nisu spremna na priču o mučenju Isusa Krista, stoga se samo nastoji simbolično slaviti ponovo rođenje. Središte događanja proljetnog ciklusa je sađenje vrta, cvijeća, briga o istom i šetanje prirodom. Ovo razdoblje smatra se pogodnim za upoznavanje djeteta s elementima prirode kojih u pravilu ima četiri, a to su: zrak, voda, vatra i zemlja. Elemente voda i zemlja susreću u svom dvorištu i vrtu vrtića, vjetar mogu spoznati igrom na otvorenom, dok vatru susreću kod paljenja svijeća kod dva naša najstarija blagdana – Božića i Uskrsa. Značajan dan u waldorfskoj pedagogiji je dan Duhova koji pada u nedjelju 50 dana nakon Uskrsa. Djeca na svetkovni stolić postavljaju veliku svijeću koja se pali, dok okolo stoji dvanaest manjih svijeća koje simboliziraju Isusove učenike. Djeca naizmjenično pale manje svijeće plamenom velike u središtu čime se simbolizira povezanost ljudskih bića i povezanost čovjeka s vlastitim duhom.

Ljetni ciklus zatvara krug godišnjeg ritma, a ujedno i doseže vrhunac 24. lipnja na blagdan Svetog Ivana. Blagdan još nazivamo i Ivanjem, a slavi se rođendan Ivana Krstitelja koji je usko povezan s Isusom. Toga dana djeca sakupljaju drvo, pali se vatra, a uz pjesmu i ples nastavlja se dugogodišnja tradicija slavljenja ljeta. Ljetno slavlje u vrtiću završava se Trnoružicom, odnosno lutkarskom predstavom koja obilježava kraj vrtićke godine. Djeca se na taj način opraštaju od ljeta, do viđenja do jeseni, od odgojiteljica, a poneka djeca kreću sljedećim ciklusom u školu i započinju novo razdoblje života (Seitz i Hallwachs, 1996).

5.5. Proslava rođendana

U godišnjem ritmu posebno se pridaje velik značaj proslavi rođendana svakoga djeteta. Kako se dijete razvija prema ritmovima koji mu tvore sigurnu rutinu, u svaku svoju novu godinu ulazi s više znanja, iskustva i usvojenih vještina. Rođendan u waldorfskom vrtiću vrsta je rituala i djetetu se pridaje posebna pažnja i naglašava kako ono ima svoje posebno mjesto u svijetu. Ritual se sastoji od proslave, poklona i torte. Slavljenuk cijeli dan ima tu čast nošenja krune na glavi, dok ostala djeca slave njegov rođendan. Ostala djeca nose jednostavnije krune, dok je slavljenikova posebnija i kićenija. Svetkovni stol taj dan postaje rođendanski stol oko kojeg se u krugu okupljaju sva djeca, dok slavljenik sjeda na posebnu pripremljenu stolicu. Na stol se stavlja cvijeće, svijeće i šarene marame. Odgojitelj za slavljenika posebno izrađuje poklon od prirodnih materijala, uredi prostoriju odgojne skupine i priča priču o događajima iz djetetova života tijekom boravka u vrtiću. Pjevaju se prigodne pjesmice, slavljenik stavlja plašt i dijeli svoje poklone sa svom djecom kako bi zajedno podijelila radost slavljenja rođendana. Bez obzira što se jede za ručak, torta je uvijek prisutna (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 4. Proslava rođendana u waldorfskom vrtiću⁶

⁶ Slika 4: Proslava rođendana u waldorfskom vrtiću, preuzeto sa: <https://www.pinterest.com/pin/339740365615275180/>, 16.05.2020.

6. AKTIVNOSTI U WALDORFSKOM VRTIĆU

6.1. Slobodna igra

Spontana, dobrovoljna, najizrazitiji oblik dječje aktivnosti, pruža zadovoljstvo. Sve je to igra. Kroz igru dijete istražuje, upoznaje svijet koji ga okružuje i otkriva vlastite mogućnosti. Javlja se kao prirodna potreba svakoga djeteta jer je znatiželja urođena karakteristika svakog ljudskog bića. U igri dijete istodobno jača svoj psihički, tjelesni i kognitivni razvoj. Igra kao aktivnost predškolskog djeteta od velike je važnosti za stvaranje zdravog temelja djetetova funkcioniranja. Putem igre ono istražuje, svemu daje neki smisao, dok riječi i predmeti dobivaju nova značenja i mogu na taj način zamijeniti stvarne predmete. Tako u waldorfskim vrtićima grana može predstavljati flautu, sladoled ili pak čarobni štapić.

Sastavni dio dnevnog ritma waldorfskog vrtića čini slobodna igra. Slobodna igra najvažnija je dječja aktivnost, spontana je i potiče razvoj kreativnosti, mašte i intelektualni razvoj djeteta. Dijete samostalno odabire sadržaje kojima će se baviti. Kao takva ne znači kaos, već naprotiv. Slobodna igra djeci dopušta da ona budu upravo onakva kakva jesu, izraze svoje emocije i podupire istovremeno njihov tjelesni i duhovni razvoj. Steiner navodi kako dijete u potpunosti funkcionira kao jedan osjetilni organ u prvih sedam godina života čime se povezuje 'materijal za učenje' odnosno oponašanje u prvom sedmogodišnjem razdoblju koje gradi dijete i njegove organe, no isto tako i ispunjava njegov duhovni svijet. Autorice Seitz i Hallwachs (1996) navode primjer slobodne igre gdje odgojiteljice i njene pomoćnice sjede za stolom i šiju nove haljinice za lutkice ili popravljaju potrgane igračke. Prema tome, neka djeca se u slobodi okupljaju oko njih i pomažu im, neka djeca se igraju i oponašaju ih u kutiću s lutkama, dok ostalu djecu to ili ne zanima ili žele raditi nešto svoje zamisli poput crtanja kredom ili modeliranja glinom. Tijekom slobodne igre nema potrebe za verbalnim upozoravanjem, jer su djeca potpuno posvećena onome što rade. Pomoć se pruža pojedinoj djeci ukoliko se javljaju problemi u grupi ili je dijete razdražljivo i umorno, a možda i agresivno ukoliko je prijašnja radnja trajala duže od očekivanog. Slobodna igra najčešće se javlja u jutarnjim satima kada se još sva djeca okupljaju. Ukoliko ona proteče u pozitivnoj atmosferi, djeca se okupljaju i pjevaju tijekom pospremanja kutaka pri čemu se vide različitosti djece, no ipak se svi vesele tom zajedništvu (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slobodna igra utječe na razvoj pojedinih kompetencija djeteta, a to su: jezični razvoj pomoću spontanog govora i izražavanja tijekom igre, ujedno iz konkretnih primjera iz okoline. Zatim razvoj socijalnih vještina putem stupanja u kontakt s drugom djecom ili odraslima iz okoline, razvitak vještina dijeljenja s drugima, suradnja, percepcija, poštivanje. Slobodna igra utječe i na emocionalni razvoj djeteta na način da dijete tijekom igre želi oponašati izraze lica ili mu neke od emocija dođu spontano. Na taj način dijete jača sposobnost kontroliranja vlastitih emocija. Slobodna igra utječe i na kognitivni razvoj djeteta igrajući se igračkama načinjenih od prirodnih materijala ili nedefiniranim materijalima za koje koristi svoju maštu. Prije upoznavanja sa simbolima u pisanom obliku, dijete koristi oblike slobodne simbolike koje primjećuje na različitim objektima s kojima se igra.⁷

Slika 5. Slobodna igra djeteta⁸

⁷ https://www.sumskavila.com/?page_id=376, preuzeto: 17.05.2020.

⁸ Slika 5: Slobodna igra djeteta, preuzeto sa: <https://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/galerije/slobodna-igra/>, 17.05.2020.

6.2. Ritmičko kolo

Ritmičko kolo glavni je sadržaj godišnjeg ritma. Izvodi se u svrhu proslave velikih svetkovina koje se obilježavaju u waldorfskim vrtićima tijekom pedagoške godine. Djeca na taj način upoznaju obilježja pojedinog blagdana na maštovit, prirodan i potpuno spontan način. U kolu ništa se ne proučava i ne uči napamet, već se sve temelji na oponašanju. Djeca oponašaju odgojiteljev govor, radnje, kretanje, ali i stanje unutarnjeg raspoloženja. U ritmičkom kolu svako dijete sudjeluje na svoj način ponukan svojim temperamentom i karakterom (Seitz i Hallwachs, 1996). Tako neka djeca npr. oslušuju dok stoje u krugu, druga pak preuzimaju inicijativu i stavljaju sebe u glavnu ulogu ukoliko je riječ o dramatizaciji. Cilj ritmičkog kola jest da se potakne dječji unutarnji doživljaj. Potiče se djecu na kreativno i maštovito razmišljanje, a u središtu svega nalazi se pokret koji odražava njihovu bit. Kretanje se popraćuju prikladnim pjesmicama čime se razvijaju glazbene sposobnosti, jezikom, govorom i slično.

Kolo je igra koja se izvodi u krugu, a pokretom se izražava dječja spontanost i radost. Ova aktivnosti nudi razvoj mnogim od razvojnih zadaća i omogućuje djeci da steknu samostojnost, samosvijest i pozitivnu sliku o sebi, nudi im osjećaj pripadnosti grupi. Potiče razvoj osjetljivosti i tolerancije prema drugima, fleksibilnost pokreta. Ujedno, potiče razvoj kreativnosti i mašte, koncentracije i pažnje i djeca imaju prilike steći osjećaj za pravilnu izmjenu ritma.

Slika 6. Vunene lutkice u kolu⁹

⁹ Slika 6: Vunene lutkice u kolu, preuzeto sa: <http://wichtel-zwerg.blogspot.com/2010/06/juni-reigen.html>, 18.05.2020.

6.3. Praktične aktivnosti u vrtiću

Životno-praktične aktivnosti nazivamo još i radnim aktivnostima. U waldorfskim vrtićima one su za dijete od velike vrijednosti i zauzimaju bitno mjesto u svakodnevici i dnevnim ritmovima. Djeca uče po modelu odraslih i na taj način po uzoru odgojiteljice uključuju se u razne životne, svakodnevne aktivnosti. Radne aktivnosti kod djeteta razvijaju empatiju, samopouzdanje i dijete izrasta u odgovornu osobu. U životno-praktične, radne aktivnosti spadaju aktivnosti poput pospremanja i izrade igračaka, pranja lutkine odjeće, vješanje i sušenje iste, održavanja osobne higijene, priprema zimnice, priprema kolača, kruha i obavljanja ostalih kućanskih poslova u koje uvrštavamo peglanje, kuhanje, rezanje, šivanje. Razvoj zdravih i pozitivnih navika kod djeteta od najranije dobi rezultira kasnije većom samostalnošću i odgovornošću prilikom obavljanja određenih aktivnosti. Životno-praktične aktivnosti javljaju se i izvan prostorija odgojne skupine. Rad u vrtu iziskuje poseban trud i napor kako bi plodovi kasnije bili ukusni. Tako djeca sudjeluju u prekopavanju vrta, sadenju novih biljaka, brizi o biljkama, a i životinjama koje se nalaze u vrtu. Briga o živim bićima kod djece budi svijest o uvažavanju i zadovoljavanju potreba drugih, o odgovornosti koja se preuzima kako bi ono moglo preživjeti. Sve nabrojene aktivnosti u konačnici pridonose razvitku emocionalno zdrave i intelektualne djece.

Slika 7. Rad u vrtu¹⁰

¹⁰ Slika 7: Rad u vrtu, preuzeto sa: <https://sgws.org/employment/>, 18.05.2020.

6.4. Euritmija

Velika važnost u waldorfskoj pedagogiji pridaje se euritmiji – umjetnošću izražavanja pokretima koju je 1912. godine utemeljio Rudolf Steiner. Kao što čovjek u govoru svoje unutrašnje stanje duha izražava riječima, euritmija se izražava pokretom. Euritmijske geste i pokreti nastoje izraziti sam govor i zvuk kroz pokrete tijela. Svako slovo i zvuk imaju svoje značenje, dok se govor i glazba pojavljuju kao vidljivo govorenje ili pjevanje. Euritmija polazi od glasova, odnosno konsonanta i vokala. Riječi sastavljene od konsonanta oslikavaju događaje vanjskog svijeta poput šuškanja, pljeskanja i zveckanja, a riječi sastavljene od vokala odražavaju naša unutarnja raspoloženja i doživljaje. Calgren (1990) navodi kako svaki vokal i konsonant imaju svoj vlastiti pokret, a kada izgovorimo neki glas u nama se javlja nevidljiva voljna kretnja.

U waldorfskim vrtićima euritmija se koristi kao sredstvo za postizanje balansa između djetetovih pokreta i govora. Koristi se pedagoška euritmija kojom se nastoji postići fleksibilnost, razvoj samosvijesti i veća kontrola pokreta kod djece. Pomoću ritma, odnosno kretanja mogu se i usvojiti različiti odgojno-obrazovni sadržaji. S druge strane, euritmija može djelovati harmonično i uspostavljati ravnotežu kod djeteta koje je izloženo velikom broju vanjskih utjecaja poput buke i reklama, ali i unutarnjih činitelja stresa kao što su nesigurnost, nedostatak sigurnosti u obitelji (Seitz i Hallwachs, 1996). Kako djeca uče pomoću opažanja, vidljiv govor odgojiteljica prihvaćaju dobro čime razvijaju sposobnost slušanja, ravnotežu, jačaju sposobnost opažanja. Kod mlađe djece ponekad se javlja odbojnost od euritmije, stoga sa strane promatraju odgojitelja i drugu djecu u izvođenju pokreta. „*Primijetili smo na naše iznenađenje da su djeca prvih sati nakon predstave bila tiha i mira kao da su dobila jaku hranu koju je valjalo probaviti.*“ (Calgren, 1990, str. 70) Euritmija djeluje snažno na djetetov organizam, stoga je veoma normalno da se dijete uključi u aktivnost kada se za to osjeća spremno. Djeca zahvaljujući euritmiji istovremeno vježbaju govor, sluh, motoriku i koncentraciju, a sve to razvija na prirodan način. Osim pedagoške euritmije, postoji i umjetnička usmjerena na izvođenje različitih predstava na pozornicama i zdravstvena euritmija s ciljem liječenja određenih bolesti.¹¹

¹¹ <https://centar-rudolf-steiner.com/euritmija/>, preuzeto: 23.05.2020.

6.5. Priprema djeteta za školu

Autorice Seitz i Hallwachs (1996) navode kako djeca koja s novim ciklusom kreću na jesen u školu, u waldorfskom vrtiću izvršavaju dvije posebne djelatnosti. Jedna od aktivnosti je sviranje na dječjoj harfi zajedno s odgojiteljem skupine. Djeca putem osluškivanja tonova dolaze do vlastite glazbe koju stvaraju. Razlikuju visoki i niski ton, a svaki od njih uvodi se kroz male priče. *„Dijete uči točno slušati, uči određivati je li odsviran visoki ili niski ton, a da pritom ne uči ni imena nota niti se bavi napisanim notama. Tako dijete uči muzicirati prije nego što nauči note, isto kao što svlada govor prije nego što nauči čitati.“* (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 155) Aktivnost kojoj pristupaju osim sviranja je euritmija. Zajedništvo grupe simboliziraju jednobojne haljine koje nose sva djeca prilikom plesanja. Uživljavaju se u umjetnost pokreta koja spaja njihov unutarnji duh s vanjskim tijelom.

7. ZAKLJUČAK

Waldorfska pedagogija utemeljena je na način da uvelike odudara od klasičnih pedagoških pravaca, čije se metode provode u državnim vrtićima svijeta. Waldorfska pedagogija kao alternativna pedagoška koncepcija nastoji uskladiti tjelesni i duhovni svijet djeteta, pružajući mu slobodu u odgoju. Na dijete se gleda kao zasebnu ličnost sa svojim kvalitetama čiji odgoj se bazira na njegovim potrebama, mogućnostima i interesima. Waldorfska pedagogija počiva na duhovnoj znanosti antropozofiji i pedagoškima načelima čiji osnivač je Rudolf Steiner. Za svog života, Steiner je djelovao i uveo brojne promjene na gotovo svim životnim područjima. Zagovarao je tročlanost ljudskog bića te da se razvitak čovjeka proteže kroz tri jednako bitna sedmogodišnja ciklusa. Waldorfska pedagogija temelji se na pedagoškim načelima pomoću kojih odgojitelj pristupa djetetu. Zagovara se odgoj u slobodi, a kako bi on bio moguć potrebno je pažnju pridati prirodi djeteta i dopustiti da se ono razvija kao individualno ljudsko biće.

U waldorfskoj pedagogiji odgojitelj ima ulogu duhovnog vođe. Prema Steineru, odgojitelj odgaja dijete svojim ponašanjem, radnjama i mislima jer sam smisao odgoja djeteta nije gomilanje znanja, već razvijanje sposobnosti kako bi dijete moglo što bogatije oblikovati svoj život. Odgojitelj je kao vrtlar koji svakim danom potiče rast i razvoj djeteta. Bitna karakteristika waldorfskog odgojitelja je posvećenost samorazvoju. Uz stalni proces istraživanja i samoobrazovanja odgojitelj pruža djetetu najbolji mogući model za oponašanje.

Pozornost se uvelike pridaje i poticajnom prostorno-materijalnom okruženju waldorfskog vrtića. Za razvoj mnogobrojnih osjetila kod djece koriste se prirodni materijali i nedovršene igračke. Ujedno, promiče se i slobodna igra gdje djeca razvijaju kreativnost, maštu, euritmija za izražavanje pokretima i ritmičko kolo. Prostorija odgojne skupine obojana je pastelnom bojom breskvinog cvijeta prema uputama Rudolfa Steinera kako bi i on imao mogućnost zaživjeti u prostoru. Namještaj je oblog oblika, izrađen od prirodnih materijala čime se u dječjih duh unosi spokoj i mirnoća. Prostorija je organizirana na način da zadovoljava individualne potrebe svakog djeteta.

Klasičan plan i program u waldorfskom vrtiću ne postoji, a sve se odvija prema ritmovima. Razlikujemo dnevni, tjedni i godišnji ritam. Tijekom dnevnog i tjednog ritma izmjenjuju se razne umjetničke i životno-praktične aktivnosti čime se kod djece stvara rutina i pruža im sigurnost, povjerenje i upravljanje vremenom. Godišnji ritam izmjenjuje se prema godišnjim dobima i ono djecu inspirira različitim umjetničkim aktivnostima. Godišnji ritam također je povezan s mnoštvom blagdana i važnijih datuma koji je običaj obilježavati u waldorfskim vrtićima.

Najmlađi članovi, najveće i najmoćnije bogatstvo svakog društva, jesu djeca. Povoljni materijalni, društveno-ekonomski i socijalni uvjeti potrebni su za nesmetan razvoj, igru, zabavu i bezbrižno djetinjstvo. No, najvažnije od svega, potrebno je djetetu pružiti istinski odgoj i obrazovanje, biti pomagač, vođa i zaštitnik u jednom jer sve radnje u prvih sedam godina djetetova života ostavljaju najveći utisak koji je vidljiv u kasnijem životu. Cilj svakog odgojitelja je usaditi u djecu prave ljudske vrijednosti, pripremiti ih da budu snažni i hrabri pojedinci, a ponajviše odgovorni prema sebi, društvu i okolini koja ih okružuje.

LITERATURA

1. Bakota, R. (2007). *Rudolf Steiner*. Zagreb: Profil
2. Baran, J. (2013). *Predškolski odgoj i obrazovanje kao socijalna investicija*. Revija za socijalnu politiku, Vol.20 No.1 (<https://hrcak.srce.hr/100482>, preuzeto: 24.04.2020.)
3. Carlgren, F. (1990). *Odgoj ka slobodi: pedagogija Rudolfa Steinera*. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju
4. Kalšan, V. (2005), *Općina Donji Kraljevec*. Čakovec: Tiskara Varteks
5. Matijević, M. (2001), *Alternativne škole*. Zagreb: Tipex
6. Seitz, M., Hallwachs, U. (1997), *Montessori ili Waldorf? (knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge)*, Zagreb: Educa
7. Steiner, R. (2002). *Antropozofija*. Zagreb: Antropozofsko društvo "Marija Sofija"
8. Steiner, R. (2003). *Tajna ljudskih temperamenata*. Vlastita Naklada - Renata Bakota
9. Steiner, R. (1962). *Teozofija*. Zagreb: Antropozofsko društvo 'Marija Sofija'
10. Steiner, R. (2008). *Uvod u Waldorfsku pedagogiju*. Sarajevo: Buybook
11. Stevanović, M. (2000), *Predškolska pedagogija – druga knjiga*. Rijeka: Express digitalni tisak

Mrežna odredišta:

1. <http://www.iwp.hr/waldorf.html>, preuzeto: 07.04.2020.
2. <http://www.antropozofija.org/>, preuzeto: 13.04.2020.
3. <https://centar-rudolf-steiner.com/>, preuzeto: 13.04.2020.
4. <http://www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr/ritam-godine/>, preuzeto: 16.05.2020.
5. https://www.sumskavila.com/?page_id=376, preuzeto: 16.05.2020.

Popis slika:

1. Slika 1: Rudolf Steiner (preuzeto sa: <http://www.iwp.hr/steiner.html>, 07.04.2020.)
2. Slika 2: Unutrašnjost waldorfskog dječjeg vrtića (preuzeto sa: <http://pikulica.com/>, 15.05.2020.)
3. Slika 3: Igračke od prirodnih materijala (preuzeto sa: <https://ringwoodwaldorfschool.org.uk/>, 15.05.2020.)
4. Slika 4: Proslava rođendana u waldorfskom vrtiću (preuzeto sa: <https://www.pinterest.com/pin/339740365615275180/>, 16.05.2020.)
5. Slika 5: Slobodna igra djeteta (preuzeto sa: <https://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/galerije/slobodna-igra/>, 17.05.2020.)
6. Slika 6: Vunene lutkice u kolu (preuzeto sa: <http://wichtel-zwerg.blogspot.com/2010/06/juni-reigen.html>, 18.05.2020.)
7. Slika 7: Rad u vrtu (preuzeto sa: <https://sgws.org/employment/>, 18.05.2020.)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, dolje potpisana Helena Strahija, kandidat za prvostupnicu predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Čakovcu, 06. srpnja 2020. god.